

03.11.2022

ТЕМА: «Витрати виробництва і собівартість продукції»

«Час, витрачений на обговорення статті витрат, обернено пропорційний до суми, що розглядається»

Сиріл Паркінсон

План

1. Поняття та класифікація витрат.
2. Собівартість продукції. Калькулювання собівартості продукції.
3. Поняття цін, їх види та функції. Методи ціноутворення.

Ключові терміни і поняття: витрати, операційні витрати, витрати на виробництво, адміністративні витрати, витрати на збут, собівартість продукції, нормативна собівартість, планова собівартість, фактична собівартість, цехова собівартість, виробнича собівартість, кошторис виробництва, об'єкт калькулювання, ціна, ціноутворення, методи ціноутворення, стратегія ціноутворення.

У процесі своєї діяльності підприємство здійснює матеріальні та грошові витрати.

Витрати – це грошове вираження всіх видів спожитих і залучених ресурсів, а також виконаних робіт і послуг для підприємства. Витрати представляють собою кошти, які витрачені для забезпечення виробництва та реалізації продукції, отримання доходу та прибутку тощо.

Залежно від ролі, яку витрати відіграють у процесі відтворення, їх розділяють на три групи.

1. **Витрати, пов'язані з основною діяльністю підприємства.** Це витрати на виробництво або реалізацію продукції, так звані поточні витрати, які відшкодовуються за рахунок виручки від реалізації продукції (послуг).
2. **Витрати, пов'язані з інвестиційною діяльністю,** тобто на розширення та оновлення виробництва. Одноразові витрати на просте та розширене відтворення основних засобів, приріст оборотних коштів та формування додаткової робочої сили для нового виробництва. Джерелами фінансування цих витрат є амортизаційні відрахування, прибуток, емісія цінних паперів, кредити тощо.

3. **Витрати на соціальний розвиток колективу** (соціально-культурні, оздоровчі, житлово-побутові та інші потреби). Ці витрати не пов'язані з процесом виробництва, а тому джерелом їх фінансування є прибуток.

Залежно від ступеня однорідності витрати розділяються на прості (елементні) та комплексні. **Прості (елементні)** – це витрати однорідні за економічним змістом (сировина, основні матеріали, заробітна плата). **Комплексні витрати** різnorідні за своїм складом, вони охоплюють кілька економічних елементів (витрати на утримання та експлуатацію машин, загальновиробничі, втрати від браку тощо).

За економічною роллю у формуванні собівартості продукції витрати розділяють на основні та накладні: **основні** витрати безпосередньо пов'язані з процесом виготовлення виробів і утворюють їх головний речовий зміст. Це витрати на сировину, основні матеріали, технологічне паливо та енергію, заробітну плату основних виробничих робітників. З допомогою **накладних витрат** створюються необхідні умови для функціонування виробництва, його організації, управління, обслуговування (загальновиробничі витрати).

За способом віднесення на окремі види продукції витрати ділять на прямі та непрямі. **Прямі витрати** безпосередньо відносять на собівартість виготовлення конкретного виду продукції, й вони можуть бути розраховані на її одиницю прямо (матеріали, паливо, заробітна плата). **Непрямі витрати** пов'язані з виготовленням різних видів продукції, в цьому разі не можна безпосередньо обчислити витрати на окремі види продукції (загальновиробничі витрати, витрати на утримання та експлуатацію машин тощо). Непрямі витрати розподіляються на окремі види продукції пропорційно певній базі. Зростання частки прямих витрат у загальній сумі підвищує точність обчислення витрат на одиницю продукції.

Залежно від зв'язку з обсягом виробництва витрати поділяють на постійні та змінні. **Постійні витрати** – це такі, абсолютна величина яких у даний період при зміні обсягу виробництва в певних межах не змінюється. При істотних змінах обсягів виробництва, наслідком яких є зміни виробничої та організаційної структури підприємства, величина постійних витрат змінюється стрибкоподібно, після чого вона знову залишається постійною. Це витрати на утримання й експлуатацію будівель, споруд, управління цехом, орендна плата. До постійних витрат відносять також витрати, які неістотно змінюються внаслідок зміни обсягів виробництва, тому їх називають умовно-постійними.

Змінні витрати – це такі витрати, величина яких у даний період безпосередньо залежить від обсягу виробництва.

Собівартість продукції – це виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку та випуск продукції (робіт, послуг). Собівартість характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві, оскільки в ній відображаються: рівень організації виробничого процесу, технічний рівень,

продуктивність праці та ін. Чим краще працює підприємство, ефективніше використовує виробничі ресурси, тим нижча собівартість продукції (робіт, послуг).

Метою обліку собівартості продукції є своєчасне, повне та достовірне визначення фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом продукції, обчислення фактичної собівартості окремих видів і всієї продукції, а також контроль за використанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) відносять:

- ***прямі матеріальні витрати*** (вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу вироблюваної продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат);

- ***прямі витрати на оплату праці*** (заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат);

- ***інші прямі витрати*** (інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрядження на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку);

- ***змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати*** (витрати на управління виробництвом, амортизація основних засобів та нематеріальних активів загальновиробничого призначення, витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення, витрати на вдосконалення технології й організації виробництва, витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень, витрати на охорону праці, техніку безпеки і охорону навколишнього природного середовища, інші витрати).

*Залежно від часу розрахунку розрізняють: **планову собівартість**, яку визначають перед початком планового періоду на основі прогресивних норм витрат ресурсів і цін на ресурси, що були на момент складання плану; **фактичну собівартість**, яка відображає фактичні витрати на виробництво продукції за даними бухгалтерського обліку; **нормативну собівартість**, що відбиває витрати на виробництво та реалізацію продукції,*

розраховані на основі поточних норм витрат ресурсів; **кошторисну собівартість**, яка характеризує витрати на окремий виріб або замовлення, що виконується в разовому порядку.

Залежно від обсягу витрат, що входять до собівартості, розрізняють технологічну, цехову, виробничу собівартості.

Технологічна собівартість охоплює витрати, пов'язані з технологічним процесом виготовлення продукції. **Цехова собівартість** охоплює витрати цехів на виготовлення продукції. **Виробнича собівартість** – це витрати підприємства, пов'язані з процесом виробництва продукції. Фактично виробнича собівартість збігається з цеховою собівартістю.

За тривалістю розрахункового періоду розрізняють собівартість місячну, квартальну, річну, а також індивідуальну собівартість і середньогалузеву. **Індивідуальна собівартість** відбиває витрати на виготовлення продукції в умовах окремого конкретного підприємства, **середньогалузева** – відображає витрати на виготовлення однотипної продукції в середньому по галузі.

Калькуляція (від лат. calculation – обчислення) – це розрахунок собівартості одиниці продукції, виконаних робіт і послуг. Калькуляції складають на продукцію основного й допоміжного виробництв щомісячно, на квартал, на рік за цільовим призначенням. Розрізняють такі види калькуляції:

- **планові** (складають на основі прогресивних норм витрачання засобів виробництва та робочого часу й використовують як вихідні дані при встановленні цін);
- **кошторисні** (стосуються нових видів продукції, робіт і послуг для розрахунку відпускних цін);
- **нормативні** (складають на основі існуючих норм використання засобів виробництва та робочого часу).

Перелічені види калькуляції є попередніми, їх розробляють до початку виробництва продукції і використовують при складанні кошторису.

Калькуляції, що за даними бухгалтерського обліку відображають фактичні витрати, називають **звітними**. Вони потрібні для контролю за виконанням планових завдань із собівартості продукції і для виявлення резервів подальшого зниження витрат.

При калькулюванні встановлюють об'єкти калькулювання, вибирають калькуляційні одиниці, визначають калькуляційні статті витрат та методики їх обчислення.

Об'єкт калькулювання – продукція (робота, послуга), собівартість якої обчислюється. До об'єктів калькулювання належать основна та допоміжна

продукції (інструмент, запасні частини), послуги і роботи (ремонт, транспортування тощо). Головним об'єктом калькулювання є готова продукція, що поставляється за межі підприємства споживачам. Калькулювання іншої продукції має допоміжне значення.

Для кожного об'єкта калькулювання вибирається *калькуляційна одиниця* – одиниця його кількісного вимірювання (у штуках, метрах, тоннах, кіловат-годинах тощо). Наприклад, об'єкт калькулювання – вугілля, електроенергія, взуття, калькуляційна одиниця відповідно – 1 тонна, 1 кіловат-година, 100 пар взуття.

При калькулюванні продукції (робіт, послуг) витрати групують за калькуляційними статтями, перелік і склад яких установлюється підприємством самостійно.

Витрати, пов'язані з виробництвом продукції (робіт, послуг), можуть групуватись, *за такими статтями калькуляції* (типовими для більшості підприємств):

1. сировина та матеріали;
2. куповані комплектувальні вироби, напівфабрикати, роботи та послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій;
3. паливо й енергія на технологічні потреби;
4. зворотні відходи (вираховуються);
5. основна заробітна плата;
6. додаткова заробітна плата;
7. відрахування на соціальні заходи;
8. витрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції;
9. відшкодування зносу спеціальних інструментів і пристосувань цільового призначення та інші спеціальні витрати;
10. витрати на утримання й експлуатацію машин та обладнання;
11. загальновиробничі витрати.

Кошторисом витрат називається повне зведення витрат на виробництво та реалізацію продукції, згруповане за економічно однорідними елементами.

Основними елементами кошторису витрат є:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація;
- інші операційні витрати.

Відмінність статей калькуляції (собівартість) від аналогічних елементів витрат (кошторис) полягає в тому, що в першому випадку враховуються тільки витрати на певний виріб, а в другому – всі витрати підприємства, незалежно від того, де і на які потреби вони були здійснені.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ – надсилаєте на електронну адресу до 05.11.22 або приносите в ліцей мені на перевірку.

- 1. Написати тему в зошит.**
- 2. Питання для самоперевірки знань написати в зошит.**

1. Що таке собівартість продукції (робіт, послуг)? Чому вона характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві?
2. Які основні види собівартості розрізняють?
3. Що таке кошторис виробництва? Як класифікують витрати, що входять до кошторису виробництва?
4. Яке значення має групування витрат за економічними елементами? Коротко охарактеризуйте зміст кожного елемента витрат.
5. Що таке калькуляція? Яке економічне значення має класифікація витрат за статтями калькуляції?
6. Перелічіть основні (типові для більшості підприємств) статті калькуляції продукції.

- 3. Написати реферат один на вибір.**

Теми рефератів

1. Визначення собівартості одиниці продукції (послуг) на виробничому підприємстві.
2. Калькулювання собівартості продукції та його місце в економічних розрахунках.
3. Прогнозування собівартості нових виробів на етапі їх проектування на промислових підприємствах.
4. Проблеми та шляхи зменшення собівартості продукції в умовах ринкової економіки.

4. Виконати тестові завдання.

Тестові завдання

1. За ступенем однорідності витрати на виробництво підрозділяються на:

- а) основні, накладні;
- б) виробничі, комерційні;
- в) елементні, комплексні;
- г) прямі, непрямі.

2. Зазначте помилкові твердження:

- а) виробнича собівартість складається з витрат на виробництво продукції в межах підприємства;
- б) накладні витрати з'являються у зв'язку з обслуговуванням виробництва;

- в) за участю в процесі виробництва витрати поділяються на прямі і непрямі;
- г) витрати на відрядження, утримання та експлуатацію легкових автомобілів відносять до цехової собівартості продукції виробничого підприємства.

3. Змінними називають витрати на виробництво продукції, які залежать від:

- а) обсягу випущеної продукції;
- б) потужності устаткування, що обслуговується в процесі виробництва;
- в) ціни продукції на ринку;
- г) прибутку підприємства.

4. До комплексних належать витрати на:

- а) утримання управлінського апарату;
- б) заробітну плату працівників;
- в) амортизацію;
- г) експлуатацію устаткування.

5. Критична точка виробництва — це:

- а) точка рівноваги між потребою у певному матеріалі та його споживанням;
- б) обсяг виробництва і збуту, за якого чиста виручка і собівартість дорівнюють одне одному;
- в) мінімальний обсяг виробництва;
- г) нижня межа витрат.

6. До найважливіших якісних показників плану належать:

- а) витрати на 1 грн товарної продукції;
- б) обсяг випущеної продукції;
- в) цехова собівартість;
- г) собівартість реалізованої продукції.

7. Товарна продукція з урахуванням зміни залишків нереалізованої продукції на кінець розрахункового періоду називається:

- а) валовою;
- б) повною;
- в) реалізованою;
- г) чистою.

8. Групування витрат за економічними елементами використовується для:

- а) встановлення ціни на продукцію;
- б) складання кошторису витрат на виробництво;
- в) розрахунку собівартості одиниці продукції;

- г) обчислення витрат на сировину;
- д) калькулювання собівартості.

9. Виробнича собівартість — це витрати підприємства на:

- а) виробництво продукції в межах цеху;
- б) виробництво продукції в межах підприємства;
- в) підготовку, виробництво і збут продукції;
- г) підготовку та освоєння виробництва.

10. Калькуляція – це:

- а) розрахунок собівартості всього обсягу продукції, виконаних робіт та послуг;
- б) розрахунок собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та послуг;
- в) кошторис витрат на виробництво продукції, виконаних робіт та послуг підприємства;
- г) сума всіх витрат підприємства на виробництво продукції, виконаних робіт та послуг.